

Acțiunea în anulare a certificatului de moștenitor promovată de un terț – interes și calitate procesuală activă

*Roxana Maria Lăcătușu,
judecător, Judecătoria Sector 4 București*

Rezumat:

Acțiunea unui terț în anularea unui certificat de moștenitor se va respinge ca lipsită de interes dacă acesta nu face dovada cuprinderii în certificat a unui bun despre care pretinde că îi aparține. Este eronat a se concluziona existența unui interes al terțului, din simpla invocare a dreptului de proprietate de către moștenitori împotriva terțului în cadrul unei acțiuni în revendicare, certificatul de moștenitor neconstituind o dovadă a dreptului invocat.

În cazul dovedirii temeiniciei acțiunii, soluția ce va pronunțată va fi anularea parțială a certificatului de moștenitor, în sensul constatării că din masa succesorală reținută de notar nu face parte bunul pretins de terț. Acesta nu are calitate procesuală activă a solicita constatarea lipsei calității de moștenitor reținută în beneficiul unor persoane, astfel că nu poate fi primită această constatare pe calea unei acțiuni ce presupune numai compararea titlurilor, iar nu analiza calității de moștenitor reținută în certificat.

Abstract:

The action for annulment against the certificate of succession brought by a third party will be normally rejected as being lacked of interest in case the said party does not prove that a good pretended as belonging to him is mentioned in the certificate. It is wrong to conclude that there is a third party interest by a mere invocation of the right of property by the heirs against the third party in a restitution claim as the certificate of succession does not amount to a proof of the claimed entitlement.

If the claim is founded as being grounded, the solution will be that of a partial annulment of the certificate of succession, meaning the claimed good is not part of the succession as a whole as established by the notary. He has no locus standi to seek to determine a person is not qualified as a successor, therefore a claim based on a comparison of entitlements, not on the quality of successor established by a certificate should be rejected.

Keywords: certificate of succession, action for annulment, comparison of entitlements, the quality of successor established by a certificate, partial annulment of the certificate of succession

Calitatea procesuală activă a fost definită în literatura de specialitate ca fiind identitatea între persoana reclamantului și cel care este titularul dreptului afirmat. S-a arătat că, în cazul situațiilor juridice pentru a căror realizare calea justiției este obligatorie, calitatea procesuală activă aparține celui ce se poate prevala de acest interes, calitatea procesuală pasivă aparținând celui față de care se poate realiza interesul¹⁵⁹.

Justificarea calității procesuale active (și pasive) cade în sarcina reclamantului, prin indicarea obiectului cererii și a motivelor în fapt și de drept pe care se întemeiază pretenția sa. După sesizare, instanța verifică calitatea procesuală activă (și pasivă), fie înainte de începerea dezbaterilor dacă acest lucru e posibil (de regulă în cazul cererilor personale, iar în cazul cererilor reale numai dacă se invocă calitatea procesuală pasivă), în cadrul dezbaterilor asupra fondului dreptului (dacă se invocă excepția lipsei calității procesuale active în acțiunile reale). Verificarea nu prezintă dificultăți în cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept de creanță, în raportul juridic obligațional fiind determinați atât subiectul activ cât și pasiv.

În cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept real principal se administrează probe ca și pentru dovedirea temeiniciei cererii. Nici în acest caz, lipsa calității procesuale active nu se confundă cu netemeinicia. În cazul acțiunii reale introdusă de o persoană fără calitate

procesuală activă, dreptul subiectiv există, dar cererea nu a fost introdusă de titularul dreptului - spre exemplu, în cazul unei acțiuni în revendicare în cadrul căreia reclamantul se pretinde proprietarul unui imobil fără a prezenta vreun titlu care să poată da naștere cel puțin prezumției de proprietate. În cazul acțiunii netemeinice nu există dreptul pretins de reclamant - ca exemplu, reclamantul prezintă un titlu în acțiunea în revendicare, dar acesta va fi respins ca nevalabil sau va cădea la compărarea de titluri.

Vom analiza în cazul de față situația acțiunilor în anulare a unui certificat de moștenitor introduse de un terț în ce privește calitatea procesuală activă a acestuia în promovarea unei astfel de acțiuni.

Se pornește de la analiza unui caz practic¹⁶⁰ în care se notează că a fost eliberat, în anul 1995, un certificat de moștenitor în favoarea unei moștenitoare legale, după 15 ani de la decesul autorului (din anul 1980). Se restituie, în temeiul Legii nr. 112/1995, în favoarea moștenitoare dreptul de proprietate asupra unui imobil naționalizat ce aparținuse autorului său (în certificatul nu este trecut în moștenirea autoarei imobilului). Ulterior eliberării certificatului de moștenitor, în timpul desfășurării procedurii de restituire a imobilului, prin contract de vânzare-cumpărare, imobilul este vândut de către stat, în anul 1997, către chiriași. Moștenitoarea introduce acțiune în revendicare împotriva cumpărătorilor, prevalându-se în principal de certificatul de

¹⁵⁹ Gabriel Boroî, Viorel Mihai Ciobanu, *Drept Procesual civil. Curs Selectiv. Teste grilă*, Ed. All Beck, p. 9.

¹⁶⁰ Decizia Civilă nr. 1420R/10.11.2010 a Curții de Apel București nepublicată, dosar nr.

8597/4/2008; decizia civilă nr. 611A/10.05.2010 a Tribunalului București-Secția IV Civilă, nepublicată, același dosar; sentința civilă nr. 3427/12.05.2009 a Judecătorei Sector 4 București, nepublicată, din același dosar.

moștenitor eliberat în anul 1995. Cumpărătorii imobilului introduc la rândul lor, acțiune în anulare a certificatului de moștenitor, invocând faptul că pârâta nu putea accepta moștenirea autoarei după 15 ani de la deces, pârâta era în străinătate, în vârstă și nedeplasabilă. Pârâta a invocat la rândul ei excepția lipsei calității procesuale active a reclamantilor și excepția lipsei de interes.

Calitatea procesuală activă nu se confundă cu interesul. Astfel, dreptul la acțiune nu poate fi exercitat de unele persoane, deși ar justifica un interes personal. Or, dreptul la acțiune poate fi exercitat de o persoană care nu are însă un interes în promovarea acțiunii, aceasta urmând a fi respinsă ca lipsită de interes.

Deși reclamantii din cazul practic analizat ar părea că justifică interesul în promovarea acțiunii în anulare a certificatului de moștenitor, prin intenția de a anihila un înscris de care pârâta s-ar fi prevalat în cadrul procedurii de restituire a unui imobil naționalizat, aceștia nu au în realitate interes în promovarea unei astfel de acțiuni decât atunci când urmăresc excluderea imobilului din masa succesorală reținută în certificat. Aceștia au însă calitate procesuală activă din punct de vedere al calității lor de terți față de certificatul de moștenitor. Motivația unei astfel de constatări este următoarea.

1. Natura juridică a certificatului de moștenitor

Certificatul de moștenitor nu are natura juridică a unui titlu de proprietate, aceasta însemnând că un astfel

Studiul analizează situația acțiunilor în anulare a unui certificat de moștenitor introduse de un terț în ce privește calitatea procesuală activă a acestuia în promovarea unei astfel de acțiuni

de act nu este dovada dreptului de proprietate asupra bunurilor înscrise ca făcând parte din moștenire și nici nu dă naștere unui astfel de drept în favoarea moștenitorilor înscrși în certificat. Certificatul de moștenitor face dovada doar a calității de moștenitor și a cotelor ce se cuvin moștenitorilor (art. 88 din Legea nr. 36/1995). El constituie rezultatul acordului de voință dintre moștenitori, iar în cazul unui singur moștenitor certifică doar calitatea acestuia de succesor.

Totodată, se notează că art. 88 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale¹⁶¹ stabilește că: cei care se consideră vătămați în drepturile lor prin emiterea certificatului de moștenitor pot cere instanței judecătorești anularea acestuia și stabilirea drepturilor lor, conform legii. Textul de lege nu rezervă calitate procesuală activă în anularea unui certificat de moștenitor doar moștenitorilor care au participat la eliberarea certificatului ori persoanelor care se pretind moștenitori și nu au fost chemate la dezbaterile succesorală. În baza aceluiași text de lege, terțul care nu este moștenitor și nu se pretinde moștenitor, poate cere anularea unui

¹⁶¹ Publicată în M.Of. Partea I, nr. 92 din 16 mai 1995.

certificat de moștenitor, dacă se consideră vătămat în drepturile sale prin emiterea certificatului. Deoarece terțul nu invocă vreun drept în calitate de moștenitor, rezultă că singura vătămare pe care o poate invoca un terț este, evident, cuprinderea unui bun în masa succesorală reținută în certificatul de moștenitor, bun care îi aparține.

2. Reținerea calității procesuale active a reclamantilor; lipsa interesului.

Textul art. 88 din Legea nr. 36/1995 constituie temeiul ce asigură calitatea procesuală activă a unui terț în promovarea unei acțiuni în anulare a unui certificat de moștenitor.

Nu se confundă aici calitatea procesuală activă a terțului cu interesul său în promovarea acțiunii în anulare. Art. 88 din Legea nr. 36/1995 justifică doar calitatea procesuală, iar nu interesul, deoarece este evident că nu indică decât o singură condiție: să dovedească vătămarea drepturilor sale. Or, dovada vătămării drepturilor sale constituie interesul terțului în promovarea acțiunii sale. Dovada nu poate consta decât în proba cuprinderii în masa succesorală reținută în certificat, a unui bun despre care terțul pretinde că îi aparține. Lipsa acestei dovezi echivalează cu lipsa interesului, iar nu cu lipsa calității procesuale active.

Nu se confundă interesul nici cu temeinicia cererii, în sensul că în prezența dovezii că în certificatul de moștenitor a fost cuprins bunul pretins de terț, acțiunea acestuia este în mod automat temeinică. Dovedindu-se acest aspect, se continuă cu analiza fondului cererii, anume analiza dreptului pretins de terț.

Din acest motiv s-a arătat în literatura de specialitate că o astfel de

acțiune promovată de un terț este guvernată de regulile aplicabile acțiunilor reale. La nivel practic se procedează, pe fondul cererii, la o comparare a titlurilor invocate de moștenitori, respectiv terț.

O concluzie de genul: *calitatea procesuală activă a terțului se justifică prin existența interesului actual exprimat în pretenția ce o opune terțul, moștenitorilor, de a fi proprietar al unui bun*, este eronată și nu decelază între principalele noțiuni juridice privind condițiile de exercitare a acțiunii civile: calitatea procesuală activă și interes.

Împrejurarea că moștenitorii își justifică, printr-un certificat de moștenitor, calitatea procesuală activă și calitatea de proprietari în promovarea unei acțiuni în revendicare împotriva terțului nu determină existența interesului în promovarea unei acțiuni în anularea certificatului. Interesul este dictat în cazul terțului doar de dovada cuprinderii în masa succesorală a bunului.

Se ridică întrebarea ce va face terțul în cazul eliberării nu numai a certificatului de moștenitor a cărui anulare o solicită, dar și a altor certificate de moștenitor, presupunând că de pe urma autorului respectiv au mai fost emise și alte certificate de moștenitor. Va fi nevoit terțul să introducă acțiune în anulare a tuturor acestor certificate, pentru a anihila dreptul de proprietate ce îl pretind moștenitorii? Este evident că un astfel de raționament ajunge la concluzii inacceptabile din punct de vedere juridic.

Este eronat prin urmare a extrage interesul terțului în promovarea unei acțiuni în anulare a unui certificat de moștenitor din pretențiile moștenitorilor cărora le și opune susținerile sale. Drepturile pretinse de moștenitori

asupra unor bunuri ce nu sunt cuprinse în certificatul de moștenitor, este necesar a fi dovedite nu cu acest certificat, ci cu titlul valabil al autorului lor. Dar chiar și drepturile pretinse asupra bunurilor cuprinse în certificat, moștenitorii nu le pot valorifica împotriva unui terț exclusiv pe baza certificatului care face dovada doar a calității lor de succesori.

3. Contestarea calității de moștenitor de către un terț – lipsa calității procesuale active

Se ridică prin urmare automat întrebarea dacă un terț poate sau nu solicita anularea unui certificat de moștenitor invocând lipsa calității de moștenitor a succesorului/sucesorilor. Întrebarea se ridică vizavi și de afirmația neechivocă de mai sus, referitoare la interpretarea art. 88, față de noțiunea de vătămare a drepturilor terțului prin eliberarea certificatului de moștenitor, în sensul că privește doar pretenția că sunt cuprinse în masa succesorală bunuri despre care terțul pretinde că îi aparțin.

Certificatul de moștenitor se eliberează în urma procedurii succesorală notariale desfășurate cu participarea tuturor moștenitorilor îndreptățiți a primi efectiv moștenirea, potrivit regulilor de drept succesoral.

Acesta reprezintă materializarea convenției dintre participanții la procedura succesorală notarială în ce privește reținerea calității lor de moștenitori, prin recunoașterea că au acceptat succesiunea, în temeiul consimțământului lor liber și neviciat și având capacitate de folosință și de exercițiu în condițiile legii.

Ca orice convenție autenticată de notar, certificatul de moștenitor face dovada deplină până la înscrierea în

fals în ce privește mențiunile notarului și poate fi solicitată anularea de către participanții la procedura succesorală pentru aceleași cauze de nulitate absolută sau relativă aplicabile oricărui act juridic.

În ce privește persoanele care nu au participat la procedura notarială, certificatul de moștenitor face deplină dovadă până la proba contrară.

Persoana care se pretinde moștenitor poate introduce o acțiune în constatarea și a calității sale de moștenitor și a drepturilor sale, și pe cale de consecință poate solicita anularea certificatului de moștenitor. Intervenția unui moștenitor determină modificarea cotelor succesorală și posibil, eliminarea unor moștenitori de la succesiune, acesta fiind motivul pentru care este anulat certificatul de moștenitor. Acesta consemnează o altă situație juridică din punct de vedere al moștenitorilor și al cotelor succesorală, impunându-se anularea și reținerea corectă a modului de transmitere a moștenirii.

În ce privește terțul, acesta nu are calitatea de moștenitor și nu există identitate între o persoană străină de succesiune (precum un terț) și calitatea de moștenitor. Numai un moștenitor se poate considera vătămat în reținerea calității de moștenitor în favoarea unei alte persoane sau în favoarea doar a unei persoane. Calitatea procesuală activă, în acest din urmă caz, este reținută în temeiul art. 88 din Lege nr. 136/1995, în temeiul acestei identități dintre un moștenitor și persoana vătămată prin reținerea calității de moștenitor pentru alte persoane. Terțul nu se poate considera vătămat prin eliberarea unui certificat de moștenitor ce reține calitatea de moștenitor a unei anumite persoane, neexistând

identitate între terț și o persoană care se pretinde moștenitor.

Terțul nu poate pretinde așadar că a fost vătămat prin reținerea calității de moștenitor în favoarea unei anumite persoane cu justificarea că aceasta din urmă a obținut, prin prevalarea de calitate de moștenitor, un bun ce îi aparține. Vătămarea pretinsă de terț *nu s-a produs în considerarea calității de moștenitor a persoanei*, ci în considerarea dovedirii pretenției acestei persoane de a fi titularul dreptului de proprietate, fie în mod exclusiv, fie cu un titlu preferabil celui al terțului. Nu există așadar identitate nici între terț și persoana care se pretinde vătămată prin eliberarea certificatului de moștenitor. Consecința este respingerea unei astfel de acțiuni (în anulare a certificatului de moștenitor utilizat de moștenitor pentru a revendica un bun pretins de la rându-i de un terț, pe motiv că eliberarea certificatului i-ar fi produs vătămare), ca fiind introdusă de o persoană fără calitate procesuală activă.

4. Concluzii

Acțiunea unui terț în anularea unui certificat de moștenitor se va respinge

ca lipsită de interes dacă acesta nu face dovada cuprinderii în certificat a unui bun despre care pretinde că îi aparține. Este eronat a se concluziona existența unui interes al terțului, din simpla invocare a dreptului de proprietate de către moștenitori împotriva terțului în cadrul unei acțiuni în revendicare, certificatul de moștenitor neconstituind o dovadă a dreptului invocat.

O astfel de acțiune presupune compararea titlurilor invocate de terțul reclamant și de moștenitori, astfel că simpla prezență a bunului în masa succesorală reținută de notar nu determină admiterea cererii în anulare.

În cazul dovedirii temeiniciei acțiunii, soluția ce va pronunțată va fi anularea parțială a certificatului de moștenitor în sensul constatării că din masa succesorală reținută de notar nu face parte bunul pretins de terț. Acesta *nu are calitate procesuală activă* a solicita constatarea lipsei calității de moștenitor reținută în beneficiul unor persoane, astfel că nu poate fi primită această constatare pe calea unei acțiuni ce presupune numai compararea titlurilor, iar nu analiza calității de moștenitor reținută în certificat.